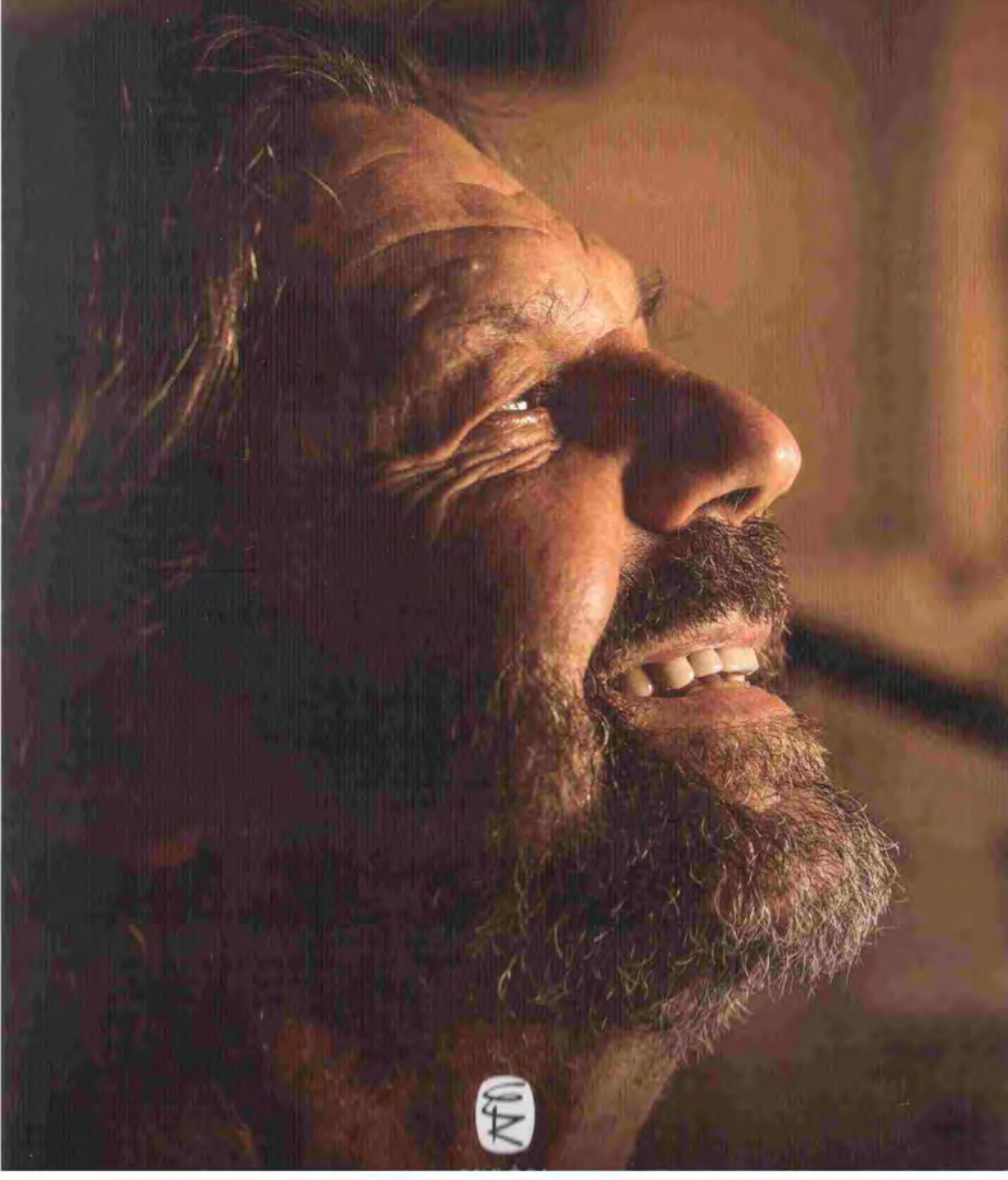

BÉRCZES LÁSZLÓ

KÖTŐSZAVAK

BESZÉLGETŐKÖNYV ÖNMAGAMMAL

(Előszoba)

Általában a Polyákba megyünk. Járunk. „Délutánonként beugrunk a Polyákba”, mondom én, amikor kérdez valaki az új pesti munkahelyről, és büszkélkedem. Tetszik, hogy a szakma elismert embere hív, hogy kettesben, szóval hogy méltónak tart, tetszik maga a felszabadultnak megélt magatartás, hogy színházról írogató emberként az egykori komoly tanár most kicsit széllelbelelt, komédiás-szélhámos pózban mutathatja magát önmagának, nagyra tartott társának és a borozó törzsvendégeinek. Hogy fröccsözünk, mint ott mások is, de mi Felliniről beszélgetünk meg színházi bemutatókról. Laci, mármint Ablonczy Laci viszi a szót. Anekdotalni szeret, az anekdoták főszereplői híres írók, színészek és színésznők, sokszor keresztnevükön-becenevükön említi őket, de nem azon az intimpistáskodó, bennfentest villantó üres nagyképűsködéssel, amivel a mondandó leglényege maga a név és a tény, hogy a mesélő számára mi sem természetesebb, mint „lesanyizni, leévázni” a szóban forgó hírességet. Nem, Laci hitelesen mondja Csoóriról, hogy Sanyi, Ruttkairól, hogy Éva, Sinkovitsról, hogy Imre, Csurkáról, hogy Pista és így tovább. Nekem meg tetszik, hogy ott, a Polyákban magam is részévé válok egy tekintélyes társaságnak, még ha a társaság azt sem tudja, hogy a világon vagyok. Lassú és alázatos, türelmes és kicsinyes araszolás ez a befogadás felé. A valakivé válás felé. Önmagam

felé, írom most, nagybetűs Valakire gondoltam volna akkor, ha mertem volna. Látom a krisztusi kort éppen átlépő gyereket, aki egyik pillanatról a másikra Pestre került. Laci remek humorral mesél, jókedvűen és felszabadultan avat be a magyar színháztörténetbe. Akaratlanul is arra figyelmeztet, hogy „komám, figyelj, nem tudsz te bizony semmit, az utcáról estél be a *Film Színház Muzsika szerkesztőségébe!*” Ő semmi ilyet nem akar érzékeltetni, csak lubickol a véletlenül támadt mentori szerepkörben. Nekem jólesik, hogy magához emel és rám zúdítja a tudását, neki jólesik, hogy figyelmet és tiszteletet érez, igen, hálát és szeretetet is, utóbbi, megkockáztatom, kölcsönös. Máskülönben nem a *Film Színház Muzsiká*-hoz vágytam, hanem a *Színház* című laphoz, de oda nem mertem bekopogni. Így hát én, a vidéki fiú Pesten, belépek a mai New York kávéház épületébe, nézem a kiírásokat, felcaplatok az emeletre, benyitok egy ajtón, és hosszan ácsorgok a tágas, üres előszobában. Laci arra jár, megszólítom, kezet nyújt, leültet. Örül, hogy Debrecenben végeztem, ott, ahol ő is, és azonnal megdob egy feladattal. Kezembe nyomja a frissen megjelent Pirandello-drámákat, határidőt mond, és magától értetődőnek tekintti, hogy időre viszem az írást, és az jó lesz. Ezt szokták bizalomnak hívni, és ez annak, aki az előszobában billeg egyik lábáról a másikra és már épp kifalcolna a nyitva hagyott ajtón, olyan támasztékot adhat, mint adott az nekem akkor ott. Szállítom az anyagot, elfogadják, megjelenik, már benn is vagyok Laci szerkesztőségi szobájában. Milyen magától értetődő a fogalmazás, és a történet is az volt, miközben tollal, spirálfűzetbe végtelen számú változatot írtam, áthúztam, írtam, áthúztam... Végül, ahogy aztán évekig, írógépbe pötyögöm. Két példányban, köztük indigó.

A szomszéd szobában üldögél általában Apáti Miki. Könnyű kézzel, gyorsan, kicsit felszínesen ír, szeretni való, link pasasnak találom, utólag annyiban módosítom ezt, hogy neki ez egy

biztos, de mellékes állás. Mellékes, mert költőnek-írónak tartja magát, viszont valamiből meg kell élnie az embernek. Ő a *Film Színház*-ból élt. Kedveltem. Jó humorú, lusta hírlapíróként arra figyelmeztetett létezésével, hogy nem lehet mindent élet-halál kérdésnek tekinteni. És tényleg nem lehet. Arányérzék. Talán ez a legfontosabb. Ez a tehetség ismérve is. Tehetség az alkotáshoz. De magához az élethez is. Élteni tudni. Vajon mi az? Nem tudom, de élek. Nem is rosszul, nem is boldogtalanul.

Mostanában a fiát látom gyakorta, úgy értem, amikor a hírtévére tévedek. Bencének hívják, nemigen tudom őt hosszan nézni-hallgatni. Nem a véleménye zavar, bár ritkán azonos az enyémmel, hanem az a tenyérbemászó, pofátlan magabiztosság, amivel tulajdonosi otthonossággal közlekedik a világban. Sokan vannak ilyenek manapság, talán mindig is voltak. Általában szinte fizikai rosszulétet okoz, amikor másokat kigúnyolnak, humorforrásként használva semmibe vesznek. Ő, az én hamvas-túlérzékeny lelkem. Különben meg az. Hamvas és túlérzékeny. Emiatt viszolyogtam világeletemben a mások kárára humorizáló, másokat földbe döngölő, sarat felfröccsentő, verbális kivégzésektől. Most látom a neten, hogy ez a Bence négyéves volt, amikor a *Film Színház*-hoz kerültem. Az apa, akit én ismertem, és aki a szomszéd szobában dolgozott, akár be is hozhatta őt, őket, mert ikertestvére is van. Én is bevittem néha a lányomat a szerkesztőségbe, sőt, ő még barátkozott is színkritikus-kollégám, Róna Kati vele egykorú kislányával. „A részeges”, így emlegette Anna Miklóst, mert egyszer becsípve látta. Pedig nem volt ő részegesebb, mint például én, aki fröccsözni jártam a Polyákba. Az azért emlékezetemben maradt, amikor Miki őszinte hittel és persze másnaposan magyarázza, miután elaludt az előző esti, mindegy most, melyik színházi előadáson (amiről aztán meg is írta a kritikát): „Egy jó előadáson részegen sem alszik el az ember!” Meggyőződéssel mondta ezt, én pedig hallgattam, miközben magamban ezt ismételtetem:

„Mindig vedd észre, amikor önérdékből becsapod magad!” Ezt mondogatom azóta is, miközben tudva tudom, hogy az életben maradás, a túlélés egyik legfőbb eszköze az önbecsapás. Másként mondom: érdekünk mentén hangsúlyozunk bizonyos igazságokat és hallgatunk el másokat, és saját, improvizált hangsúlyainkkal nem is nehéz azonosulni. Szóval könnyen lehet, hogy nem abszolválom különbül ezt a feladatot, mint bárki más (a feladat az önccsalás elkerülése) – legfeljebb a folyamatos önkontrollt cipelem mint keresztet. Apáti Miki jópofa, jó humorú ember volt, kedveltem a társaságát. Színházi és filmes írásait nem igazán vettem komolyan, legalábbis nem komolyabban, mint ő maga, aki természetesen saját verseit és regényeit tekintette fontosnak. Azokat viszont nem olvastam. Egyszer igen komolyan elbeszélgettem velem, és noha már egyetlen szót sem tudok visszaidézni hosszú, számonkérő monológjából, azt muszáj bevallanom, ráhibázott a lényegre. „Se hús, se hal” létezőmódomat kritizálta, ismételve, hogy az embernek igeneket és nemeket kell mondania, és noha ő egyáltalán nem ismert engem, véletlenül mégiscsak megbirizgálta létezőm vízjelét. Sehová sem tartozásom vajon bújó, menekülő hallgatás, avagy a sokat emlegetett szabadság őrizése? „Középfaszok”, használjuk mostanában a szót fiatal barátaimmal, akikkel egy (két) sikertelen közös színházi pályázatban, no meg az Ördögkatlanban sodort össze a sors. Mikivel a Hírlapkiadó épületének földszintjén lévő olcsó vendéglőben beszélgetünk a nyolcvanas évek második felében, és máig nem értem, inkább nem emlékszem, milyen pozícióból követelte ő tőlem az állásfoglalást: a Wikipédia marxizmus–leninizmus egyetemet említi vele kapcsolatban, de ennek alapján utólag nem léptethetem őt be a pártba (mármint abba az akkori egyetlenbe), viszont nem rémlik semmiféle ellenzéki megnyilvánulása sem. De hiszen nem az ő pozíciója fontos itt most: az fontos, hogy ráhibázott valamire, ami végülis az életemet: hová is tartozom, tartozom-e bárho-

vá is. Gőgösen rávághatnám: nem! Csakhogy valahová tartozni jó dolog. To belong, mondja egyik kedves angol szavam. Még a Beatles is eszembe jut most: „All the lonely people / Where do they all belong?”

Pár hét kell csak, hogy az előszobai megbízás után Ablonczy Lacival a Polyákban találjam magam. Polyák Imre, olimpiai bajnok birkózó a tulajdonos. Őt ott nem látom, de a lényegét tudom róla, hiszen kamaszként kívülről fújtam az olimpiák történetét. Elvégre én akartam lenni az új Szepesi. Ez aztán elmaradt. De a pincelépcsőn megrendülten lépegetek lefelé, büszkén tekintek körbe az átlagosan lepusztult borozóban, szóval ez itt a Polyák! Imponál, hogy Laci egyből „bevesz a buliba”, és megtiszteltetésnek élem meg, amikor néha a barátai közé is elhív. Ott persze hallgatok, mint a kuka. Hallgatok, mert tájékozatlan vagyok. Már csak azért is az, mert főleg határon túli szerzőkről-előadókról beszélgetnek, akikről végképp semmit nem tudok. Később még inkább visszahúzódok, mert idegenkedem, mindig is idegenkedtem a rájuk például igencsak jellemző, szenvedélyes, ellentmondást nem tűrő állásfoglalásoktól. Talán magától az állásfoglalástól félttem egész életemben. Egyrészt-másrészt gondolkodtam mindig. Hallgatásom oka különben még az is, hogy Laci mintegy mellékesen, ám kétségbevonhatatlanul pötytyinti oda egy-egy általam nagyra becsült, például a vágyott Színház-nál dolgozó színházi emberre, miszerint „az belügyes”. Én ebből semmit nem értek, és ha óvatosan kérdést teszek fel ezzel kapcsolatban, olyan tekintettel néz rám ő is és mindenki, hogy nyilvánvaló, nekem még sokat kell tanulnom. Na, szóval többnyire hallgatok. Aztán el elmaradozok.

Írom, hogy nem a *Film Színház Muzsiká*-nál. Már hogy nem oda vágyom. Elementáris *felfelé* törekvésem legfőbb eszköze mindig is rendelkezésemre állt – prezent pörfekt: a múltban is és most is –, ez maga a megfélemlítési akarás. Mindez ellentmondásos